

Wim van Anrooij et al. (reds.), **Om het boek. Cultuurhistorische bespiegelingen over boeken en mensen** (Hilversum: Verloren, 2020, 398 pp., ISBN 9789087048532).

Ter gelegenheid van het afscheid van Paul Hoftijzer als hoogleraar Boekgeschiedenis aan de Universiteit Leiden verscheen de bundel *Om het boek. Cultuurhistorische bespiegelingen over boeken en mensen*. De 55 opstellen, die zelden langer zijn dan vijf of zes bladzijden, belichten de meest diverse onderwerpen uit de wereld van het boek. Het grote aantal bijdragen wordt verklaard door het feit dat eerst drie afzonderlijke publicaties werden gepland en die naderhand werden samengevoegd. Niet alleen de gulle financiering door diverse fondsen, maar ook de grote bereidheid om bijdragen aan te leveren voor deze bundel getuigt van Hoftijzers betekenis voor de geschiedenis van het Nederlandse boek in de afgelopen decennia.

Lotte Hellinga opent de bundel met een bijdrage over het portret van Constantijn Huygens dat Thomas de Keyser in 1627 schilderde. Alle andere opstellen zijn geïnclassificeerd in zes delen volgens de relaties van mensen tot de boeken. Het eerste deel zoomt in op auteurs, illustratoren en geleerden. Een aantal bijdragen gaat in op de netwerken van vroegmoderne geleerden als Lipsius, Grotius en Linnaeus. Paul J. Smith brengt een Brussels wandtapijt dat sinds vijftien jaar in Vilnius wordt bewaard in verband met *De warachtighe fabulen der dieren* (Brugge 1567) van illustrator Marcus Gheeraerts en rederijker Eduard de Dene. Het tweede deel focust op actoren in het boekenvak: uitgevers, drukkers, boekbinders, boekverkopers en intermediairs. Enkele bijdragen over de negentiende en twintigste eeuw uitgezonderd, is er vooral aandacht voor de boekhandel in de vroegmoderne Republiek. Aan de hand van advertenties in kranten toont Jeroen Salman bijvoorbeeld dat steeds meer achttiende-eeuwse boekhandels ook medische instrumenten en medicijnen in hun aanbod opnamen. Hij berekende dat boekverkopers rond 1780 zelfs vertegenwoordigd waren in 65 procent van alle medische advertenties.

Twee bijdragen over critici en recensenten vormen het derde deel. Het daaropvolgende deel verschuift de aandacht naar lezers, verzamelaars en eigenaren. Rolf Bremmer en Anna Dlabáčová leggen meerdere exemplaren van eenzelfde boek naast elkaar om de eigendomskenmerken te bestuderen. Andere bijdragen behandelen de omzwervingen van de collecties van onder meer Gilbert Jacchaeus en Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck. Uit het stuk van Marika Keblusek blijkt dat boeken verzamelen kan leiden tot een gevaarlijke bibliomanie. Zij schrijft over het indrukwekkende literaire *Nachleben* van Johann Georg Tinius, een Duitse predikant die aan het begin

van de negentiende eeuw roofmoorden beging om de aanschaf van boeken te kunnen financieren.

Het vijfde deel, over bibliografen en (boek)wetenschappers, belicht vooral negentiende- en twintigste-eeuwse casussen. Zo formuleert Steven Claeyskens enkele methodologische waarschuwingen bij Carel Leonhard Brinkmans naamlijst van uitgegeven boeken, die soms wordt beschouwd als Nederlands nationale bibliografie voor de negentiende en twintigste eeuw. Marieke van Delft duikt in de correspondentie tussen de Amsterdamse universiteitsbibliothecaris Combertus Burger en de bibliografe en boekhistorica Maria Kronenberg tussen 1914 en 1936. In het zesde deel staan ten slotte de bibliothecarissen centraal. De Leidse bibliotheken en hun collecties vormen hier de rode draad. Esther Mourits beschrijft hoe de conservator van de Bibliotheca Thysiana tot anderhalve eeuw na het overlijden de stichter, Johannes Thysius, steeds opnieuw op zoek moest naar erfgenamen en amper toekwam aan het eigenlijke conservatorschap. Anton van der Lem sluit de bundel af met een relaas van hoe hij als conservator oude drukken van de Leidse universiteitsbibliotheek verschillende katholieke priesterbibliotheken uit de zeventiende en achttiende eeuw kon verwerven en zo een oude lacune in de collectie opvulde.

De samenstellers geven grif toe dat de inhoudelijke focus van de bundel op de Noordelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw ligt, wat overigens ook het werkterrein van Hoftijzer is. Toch ziet de aandachtige lezer veel connecties met de wereld buiten het huidige Nederland. Zo zijn er bijdragen over Engelse drukkers die actief waren in de Nederlanden en over Duitse boekhandelaars en uitgeverijen. Andere hoofdstukken nemen de lezer mee naar Zuid-Italië, Japan, Spaans-Amerika of het huidige Saoedi-Arabië. Het valt op dat verschillende bijdragen naar de Republiek gevluchte Franse hugenoten en hun nakomelingen onder de aandacht brengen. Zo wordt andermaal de positie van die diaspora in de Nederlandse boekenwereld benadrukt.

De keuze voor korte opstellen heeft voor- en nadelen. Auteurs moeten meteen ter zake komen, zonder lange aanloop, maar bieden daarom soms weinig context voor de lezer die in een bepaalde periode of een bepaald onderwerp minder thuis is. Sommige bijdragen vormen voornamelijk een noot bij de bestaande kennis en sluiten aan bij de 'bespiegelingen' uit de titel. Elders gaat het wel degelijk om waardevolle ontdekkingen in bibliotheken of archieven die het bestaande onderzoek een andere wending geven, of om onderwerpen waarover voor het eerst wordt gepubliceerd, zoals de Utrechtse drukkersdynastie Van Paddenburg (van de zestiende tot de negentiende eeuw in bedrijf) en de Amsterdamse uitgeverij Scheltens & Giltay (opgericht in 1904). Een van de bijdragen bevat bovendien de eerste volledige editie van de vijftiende-eeuwse boekenlijst van het tertiariënklooster Sint-Ursula in Warmond.

Weinigen zullen de moed opbrengen dit boek van voor A tot Z te lezen, maar minstens iedereen die zich toelegt op het historische boek in Nederland

zal aanknopingspunten met eigen onderzoek of interesses vinden en neemt het dus best even ter hand. Dat het boek fraai en rijkelijk geïllustreerd is, zowel tussen de tekst als in een afzonderlijk kleurkatern, maakt de lectuur ervan bovendien een aangename ervaring.

Alexander Soetaert, KU Leuven